

О. П. АНІКІНА, канд. іст. наук, провідн. наук. спів роб. Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ

Проаналізовано передісторію, причини виникнення сільськогосподарської періодики на теренах України. Неухильний розвиток сільського господарства, освіти, науки та процеси їх інституціалізації, ініціатива різних установ і організацій, окремих фахівців та вчених стали чинниками формування масиву видань. Поступово періодика стає дієвим засобом розвитку та популяризації, інформаційно-наукового супроводження галузі, науки освіти.

Ключові слова: періодика, Україна, сільське господарство, перша третина XX ст.

Вступ. Періодичні та продовжувані видання, а також преса – це потужний засіб комунікації, та один із найважливіших чинників популяризації наукових здобутків, ідей, поглядів, практичних досягнень, зокрема стосовно сільськогосподарської галузі. Аграрні періодичні видання присвячені теоретичним і практичним питанням сільського господарства, мають конкретну спрямованість, визначену актуальними потребами науки, виробництва, і з рештою – самого життя, з чітко визначеною періодичністю, однотипово оформлені, розраховані на тривале існування. Продовжувані сільськогосподарські видання – це видання, періодичність яких не є чітко визначеною. До періодики входять журнали, вісті, бюлетені, вісники, наукові записки... Продовжувані видання: серійні видання, матеріали, збірники, праці, труди... Термін «преса» вміщує газети та журнали.

Періодичні видання у своїй структурі мають найрізноманітніші форми подачі інформації: документальна, поточно-хронікальна тощо. Наявність різних публіцистичних жанрів (звіти, кореспонденція, нариси, огляди, оголошення, рецензії, статті, хроніка, некрологи), які фіксують, у т.ч. оперативно події, явища і висвітлюють їх, як би зберігаючи на папері атмосферу часу, що робить періодичну пресу особливим видом історичних джерел [1].

За періодичністю зазначені видання бувають щотижневики, щомісячники, щоквартальники, піврічники, щорічники й такі, що виходять по мірі накопичення матеріалу.

Історичне явище сільськогосподарська періодика України зароджувалася та розвивалася залежно від багатьох чинників, які істотно впливали із зовні, а також мала свою внутрішню логіку поступального шляху.

Дослідження періодики України, зокрема сільськогосподарської, за певний історичний проміжок часу буде не повним, навіть неможливим без

© О. П. Анікіна, 2014

урахування всіх чинників, як становлення, подальшого функціонування її, а також обов'язково передісторії. Весь цей процес мав свої поетапні особливості: як на початку зародження галузевої періодики, при подальшому формуванні масиву, згодом оформленні у певну систему та характерну специфіку подальшого її функціонування. Галузева періодика явище системне, з глибокими закономірностями, взаємопов'язане в першу чергу, з розвитком сільського господарства, галузевої науки; з багатьма процесами суспільного життя країни; загальним культурно-науковим середовищем; змінами політичних вимог часу, зрештою вона має свої внутрішні закономірності, та свої феномени. **Метою** даної статті є визначення чинників формування сільськогосподарської періодики на українських теренах.

Для розуміння причин і наслідків у розвитку галузевої періодики необхідно звернутися також і до початків, з'ясувати що спонукало появу такого роду видань. Розглянемо чинники, які були базовими для цього явища та окреслимо в загальному кількість видань першої третини ХХ ст.

Був час, коли в українських землях не існувало ні своєї преси, ні періодики, ні продовжуваних видань для забезпечення розвитку сільського господарства як невід'ємної складової культури нашої хліборобської нації. До моменту їхньої появи потреби у галузевих виданнях в Україні частково задовольнялися сільськогосподарськими газетами й журналами, які функціонували в основному поза її межами, але найбільш розповсюдженими на теренах України були звичайно ж російські видання (до 1919 р. особливо У Східних та Центральних українських землях). Це природно, адже українські землі входили до складу Російської імперії. Потрібно відмітити, що свої видання з сільського господарства, зокрема періодичні, поширювали російські галузеві як організації на громадських засадах, так і державні структури – сільськогосподарські товариства та міністерства. Також інформація з сільського господарства була в пресі загального характеру, або універсального (українські видання та іноземні).

Поява й існування галузевої періодики тісно залежала від суспільно-політичного становища у державі, а також малися свої галузеві особливості – поступальний розвиток сільського господарства та виникнення і діяльність різних установ, організацій. У тридцятих і сорокових роках ХІХ століття під впливом Ученого комітету Міністерства державних маєтностей на місцях почали створюватися об'єднання на громадських засадах, у т.ч. й наукові. З цього часу помітно поживляється діяльність сільськогосподарських кафедр в університетах. Крім товариств почали виникати спеціальні сільськогосподарські школи, досвідні ферми і сільськогосподарські виставки. Всі ці заклади й організації сприяли виходу в світ галузевої літератури. Поживлялося видавнича справа. «У Росії книг і журналів по сільському господарству виходить не менше, ніж в Англії. За винятком Німеччини, навряд чи є інша країна в Європі, де б стільки писали і міркували про сільську промисловість, як у нас. Не тільки в землеробських, але й у

літературних журналах... містяться різні статті, що мають предметом сільське господарство» [2].

Перші видання, що функціонували для фахового супроводження сільського господарства варті нашої уваги, адже вони були початками періодики ХХ століття, деякі мали своє продовження й у ХХ столітті. Серед таких, перших за часом виникнення, відзначається видання Імператорського вільного економічного товариства у Росії (засноване в 1765 р. "для розповсюдження серед народу корисних та потрібних для землеробства та облаштування господарства знань") – «Труды...» (виходили протягом 50 років (1765–1915).

Наступним об'єднанням аграрного спрямування стало Імператорське московське товариство сільського господарства, засноване в 1819 р., яке мало 16 відділень. Товариство випускало у світ журнали (переважно місячники) упродовж 55 років (1821–1876). Видання мали різні назви, серед інших – «Земледельческий журнал» (з 1821), «Журнал сельского хозяйства и овцеводства» (1841–1859), «Русское Сельское Хозяйство» (1869–1876) й багато інших.

Далі за хронологією – Міністерство державних маєтностей видавало два журнали. Найдовше, 83 роки виходила «Земледельческая газета» (1834–1917), переважно тижневик. Наступним був «Журнал Министерства государственных имуществ» (1841–1918). Ці часописи зберігають цінний матеріал, який став історією сільського господарства і науки за тривалий період 1834–1964 роки.

«Земледельческая газета» – орган Міністерства державних маєтностей (Міністерство землеробства і державного майна) у Санкт-Петербурзі, з 1834 р. до 1860 р. виходила 2 рази на тиждень, з 1860 р. – 1 раз. Редактори: С. М. Усов, А. П. Заблоцкий-Десятовский, С. П. Щепкін, з травня 1865 р. – Ф. А. Баталін. Видання широко розповсюджувалося у Російській імперії. «Земледельческая газета» мала великий вплив серед сільських господарів. Про високий рівень свідчить те, що при ній у 1884 р. існував покажчик змісту «Алфавитный указатель всех статей помещенных в изданиях, с 1834 по 1844 г.» (СПб., 1844).

«Журнал Министерства государственных имуществ» – видавався щомісячно в Санкт-Петербурзі у 1841–1864 рр., з 1865 р. назва «Сельское хозяйство и лесоводство» (1865–1918), який готувало земельне відомство, назва змінювалася упродовж років виходу; був офіційним друкованим органом міністерства, в журналі також розглядалися питання сільського господарства. Редактори: А. Заблоцкий, В. Безобразов, Ф. Баталін.

Окремі напрями сільського господарства до виникнення української періодики супроводжувалися також російськими виданнями, які широко впроваджувалися в українських землях, таким чином популяризуючи здебільшого російський досвід. «Лесной журнал» (1833–1851) – періодичне

видання Санкт-Петербурзького Товариства для заохочення лісового господарства, потім Лісового відділу Імператорського Вільного економічного товариства виходив у Санкт-Петербурзі з 1833 по 1851 рр. З 1833 по 1845 роки публікувався під назвою «Лесной журнал, издаваемый обществом для поощрения лесного хозяйства»: по 4 частини в рік, у кожній частині по 3 книги, з 1852 року журнал приєднано до «Трудов Вольного экономического общества» у вигляді «Отдела лесного хозяйства и вспомогательных наук». Журнал був заснований 27 січня 1833 р. за сприяння графа Е. Ф. Канкріна.

Вузькопрофільним довготривалим був «Журнал садоводства», який видавався Російським товариством любителів садівництва. Виходив у Москві з 1838 по 1855 рр. по 6 книжок на рік, з 1856 по 1859 рр. щомісяця. Редакторами були: В. В. Беліков, І. О. Шіховській, Е. Классен, П. Пикулін. У 1861 р. відновився за редакцією А. Грелля і виходив щомісяця до 1865 р. У 1873 р. відновився вдруге за редакцією Попандопуло й існував до 1876 р.

Чимало місця сільськогосподарським справам присвячувала періодична преса загального універсального характеру, що виходила на теренах України. Зокрема «Губернские Ведомости», видання яких було запроваджено указом Сенату (жовтень 1830) (спочатку лише в 6 губерніях Російської імперії). Положенням 1837 р. передбачалося здійснювати такі видання по всіх регіонах. Згодом вони вже існували майже у всіх губерніях та виходили до 1917 року. Ці часописи мали два відділи: 1) офіційний (постанови, приписи влади та казенні об'яви; 2) неофіційний. В своїй неофіційній частині друкували серед іншого відомості і з сільського та домашнього господарства.

Природно, що розповсюдження та популяризація сільськогосподарської інформації дедалі потребувала окремих спеціалізованих оперативних видань. Така можливість з'явилася. Заснування суто фахової періодики все ж таки пов'язане з діяльністю об'єднань на громадських засадах, зокрема – товариств. В Україні як частині величезної держави, яка жила за провладними імперськими загальними правилами, законами й політикою, відмічається така ж тенденція як і по всій Росії. Перші галузеві журнали в Україні почали видавати як і в Росії саме сільськогосподарські товариства. Яскравим прикладом була популяризаторська діяльність Товариства сільського господарства Південної Росії (Императорское Общество сельского хозяйства Южной России), одне з перших (третє за роком появи у Російській імперії) сільськогосподарське товариство і перше в Україні. Заходами князя М. Воронцова з осередком в Одесі почало функціонувати з 1828 р., воно існувало до 1917 р. Товариство своєю діяльністю охоплювало такі терени: Херсонську, Катеринославську, Таврійську і Бессарабську губернії. Товариство дбало про розвиток усіх галузей сільського господарства (зокрема садівництва, виноградарства, вівчарства), про лісорозведення і меліорацію (серед іншого про закладання артезіанських колодязів). Окремим напрямом було поширення сільськогосподарської освіти. Розбудовуючи дослідну сільськогосподарську справу звертало увагу зокрема на

грунтознавство. До його діяльності також входило влаштування сільськогосподарських виставок тощо. Щодо популяризаторської та видавничої діяльності, об'єднання випускало свої «Листки...», пізніше «Записки Императорского Общества Сельского Хозяйства Южной России», які щомісяця виходили в Одесі у 1832–1915 рр. Згодом свої журнали видавало Київське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості, зокрема «Труды...» (1882–1884), пізніше щотижня виходив часопис «Земледелие» (1884–1904). Протягом 1907–1918 рр. Харківське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості видавало популярний журнал для селян двотижневик «Хлібороб», українською та російською мовами.

З початків української періодики виокремлюються такі видання, що виникли як регіональні, але зуміли досягти такого рівня інформативності, науковості та популярності, що підписка на них проводилася навіть за кордоном. Серед найвідоміших періодичних сільськогосподарських видань, які суттєво впливали на розвиток галузі та без перебільшення мали історичне значення слід назвати часопис «Хуторянин: еженедельное издание Полтавского общества сельского хозяйства» (в основі його був «Журнал Полтавского сельскохозяйственного общества» з 1858 р.). Виходив «Хуторянин» упродовж 1896–1917 рр. накладом 10 тис примірників. Це перше галузеве видання Наддніпрянщини. Поширювався у 56 губерніях та областях імперії, також підписка на нього проводилася за кордоном у Німеччині та Великобританії. Мав багато додатків. За нашими підрахунками [3] взагалі на Полтавщині до подій 1917 року налічувалося 23 назви видань, на сторінках яких висвітлювалися важливі проблеми подальшого розвитку сільського господарства. Навіть у період стрімкого зростання кількості фахової періодики упродовж 20–30-х років ХХ ст. не досягалось цієї цифри. На початку 1920-х років їх число становило лише 7, наприкінці 1920-х – 13, у 1930-х – 9.

Відомо, що періодика належить до засобів комунікації в першу чергу як потужний фактор поширення та популяризації галузевих знань. За допомогою періодики розповсюджувалися знання з вирощування культур, боротьби з шкідниками, пропагувались перспективні методи господарювання, захист інтересів виробників сільськогосподарської продукції тощо. Діяльність видань спрямовувалася на задоволення потреб в обміні інформацією та відображення загального розвитку здобутків в аграрній сфері [3].

Особливе місце і значення для піднесення аграрної науки і практики навіть у світовому вимірі мав і має Полтавський регіон. Спеціалізовані часописи Полтавщини були свідченням величезного потенціалу краю. З Полтавщини пішли майже всі положення про заходи з техніки південного

господарства та ідеї порайонного дослідного вивчення сільського господарства. Вперше на Полтавщині прийшли до думки, що підвищення продуктивності сільськогосподарських рослин можливе не тільки при покращенні ґрунтів, а й за рахунок впливу на саму рослину. За думкою історика науки В. А. Вергунова діяльність спеціалістів Полтавської дослідної станції з розвитку вітчизняного наукового, або морфолого-генетичного ґрунтознавства, до якого крім В. В. Докучаєва, має відношення й В. І. Вернадський, дала змогу сільськогосподарській науці наприкінці ХІХ ст. перейти в ранг природознавчих наук, і саме становлення ґрунтознавства як окремої галузі знань стало підґрунтям переходу аграрної науки із прикладних у розряд фундаментальних [4, с. 7]. Крім вищеназваних видатних учених серед тих, хто працював на Полтавщині багато й інших відомих вчених-аграріїв: А. В. Знаменський, С. П. Кулжинський, В. І. Сазанов, Ю. Ю. Соколовський, С. Ф. Третьяков, О. І. Туткевич та ін. Полтавське дослідне поле вважається «Ротамстедом» за науковими здобутками. Переважна більшість результатів аграрних здобутків популяризувалася за допомогою періодики.

Ще одне важливе питання, пов'язане з галузевою періодикою – виникнення саме періодичних видань рідною мовою. Яке сільськогосподарське видання було першим видрукуване українською мовою? Відомо, що в імперії Ємським Указом російського уряду в 1876 році окрема українська абетка була заборонена і до друку допускалися тільки тексти *«без отступления от общерусской орфографии»*. Цей указ був чинний 29 років. З 1905 р. для української культури настав сприятливіший час з відміною заборони друкування українською мовою. Стали започатковуватися та розповсюджуватися суто українські видання. Майже вся українська преса, що виникла після 1905 р. приділяла увагу найважливішим питанням характерним суто для України, а саме з сільського господарства. Обов'язково містила статті аграрного спрямування преса, адресована працівникам села. Серед перших таких зразків українських видань слід назвати «Світову зірницю» (у Могилів-Подільському 1906–1907, у с. Пеньківці (1908–1911), у Києві (1912–1913 і 1917) та у Кам'янці-Подільському (1920)), однак видання виходило ще ярижкою, а не чистою українською мовою. Наступним є «Село» (1909–1911) – ілюстрований тижневик для селян і робітників за першою редакцією М. Грушевського, виходив у Києві. Сільськогосподарський напрям видання підтримувався авторським колективом, представленим А. Терниченком, В. Королівим, О. Мищоком.

Видавці кооперативних журналів усвідомлювали важливість розвитку сільського господарства. Тому їхні видання висвітлювали також галузеві проблеми. Це такі як двотижневий журнал «Наша Кооперація» (1913–1914) та, у деякій мірі, громадсько-політична і літературна газета «Слово» (1907–1909), видавалася не українською, а язичієм.

Потрібно відмітити, що піонером серед інших регіонів України у започаткуванні суто національних часописів був Полтавський край [3]. Першою справді україномовною газетою у Наддніпрянській Україні став «Хлібороб: селянська часопись», що видавався у м. Лубнах) у листопаді-грудні 1905 року. Не випадково до закликів цього видання прислухалися широкі верстви населення. Але доля видання виявилася недовговічною, бо видрукувано усього лише 5 чисел. Газета виходила за сприяння і в умова «Лубенської республіки» на кошти української громади. Її наклад становив 5 тисяч примірників. Редактори – М. Шемет, В. Шемет. Четвертий випуск часопису було конфісковано владою, а вже після 5-го – його видання остаточно заборонила імперська цензура.

У результаті нашого дослідження виявлено, що часописи суто українською мовою присвячені виключно сільськогосподарським питанням вперше в Російській імперії, але на українських теренах (в Києві) зрештою з'являються тільки на початку ХХ століття. Окремо слід зазначити двотижневий часопис «Рілля» (1910–1914 і 1917–1918), який видавався у Києві за редакцією Аристарха Терниченка. Він з'явився друком 1 листопада 1910 р. Хоча це була перша, можна сказати, спроба на аматорських патріотичних началах, але її рівень був досить пристойним. І згодом журнал набув неабиякої популярності. Так він мав усі необхідні рубрики: 1) від редакції, 2) хроніка, 3) статті із практики, науки і економіки землеробства, тваринництва, луківництва, садівництва, городництва, бджільництва, шовківництва, ремесел та інших галузей сільського господарства, 4) сумісно (про кооперацію), 5) що пишуть. Варті на увагу свідчення очевидців, які цитує дослідник української преси А. Животко. Так друг А. Терниченка А. Ніковський описує роботу головного редактора: «... треба було мати залізну волю, щоб без ніяких засобів до життя, без ніякої матеріальної чужої допомоги, без ніякого власного досвіду і досвіду попередників і навіть більше – без видимого співчуття з боку громадянства, розпочати видання журналу, що мав нести в українську масу зерна с.-г. знань..., і в цьому знаходити моральну нагороду за свою працю, бо ж матеріальної не могло бути від 700 на початку і навіть 2000 у 1914 році» [5].

Журнали «Українське бджільництво» (1906–1910) і «Українське Пасічництво» (1917–1918) обидва за ред. Є. Архипенка видавалися також у Києві і по праву їх вважаємо теж українськими. Складні події воєнного стану призводили до згубних періодів для української періодики. Так у 1915 р. губернатор згідно виданому наказу начальника Київського військового округу розпорядився «Припинити на весь час воєнного стану всі періодичні видання на малоросійським наріччі, старожидівській мові та жидівському жаргоні» [5]. Після цього випадку закрилася низка популярних українських видань, у т. ч. наказано було закрити «Ріллю». Але А. Терниченко усілякими

засобами намагався зберегти видання. І воно ще виходило упродовж 1917–1918 років.

До 1920 р. у тематиці кооперативної преси зустрічалася аграрна спрямованість. Яскравим прикладом є двотижневий часопис сільськогосподарської кооперації та практики сільського господарства «Сільський Господар» (1918–1920), який видавало Центральне управління сільськогосподарського кооперативного союзу.

У подальшому розвитку галузевої періодики на теренах наддніпрянської України в 20–30-х роках ХХ ст. кількість періодичних видань з сільського господарства збільшується. Це сталося завдяки розгортанню державної політики непу зокрема з 1922 року і розбудови аграрної науки. Радянська влада усвідомлювала важливу роль сільського господарства, та його науково-інформаційного супроводу, тому можна сказати всіляко сприяла виходу галузевої періодики. Важливими факторами що змінили ситуацію науково-інформаційного забезпечення галузі були екстенсивний та інтенсивний розвиток аграрної науки. Процеси інституціоналізації: створення нових організацій, закладів і установ, вплинули на кількісне зростання та підвищення наукового рівня видань. Так за нашими попередніми дослідженнями за двадцятиріччя (1918–1940) в УСРР-УРСР виходило понад 600 назв видань періодичних та продовжуваних, які забезпечували аграрну галузь України, у тому числі близько 160 тільки журналів [6].

Якщо проаналізувати весь масив, упродовж цього двадцятиріччя, то бачимо таке становище. На початку радянської влади (20-ті рр. минулого століття) було мало сільськогосподарської періодики. За «Абетковим списом періодичних видань українською мовою за 1922 р.» В. Ігнатієнка наводилося лише 10 назв сільськогосподарської періодики [7]. Причинами такого становища стали згубний вплив воєнної розрухи, бандитизму тощо, тяжкий стан народного господарства молодій державі. В подальшому відбувається стрімке хаотичне збільшення видань, зі спадом на кінець двадцятиріччя. Кількісні показники показано у табл. 1.

Таблиця.

Кількість назв сільськогосподарських періодичних та продовжуваних видань в УСРР-УРСР (1920–1940)

№ п/п	Рік	Кількість видань
1.	1920 р.	10 назв (жодного журналу)
2.	1925 р	92 назви (у т. ч. 29 журналів)
3.	1935 р.	54 назви (у т. ч. 15 журналів)
4.	1940 р.	23 (у т.ч. 7 журналів)

За 1925 р. вийшло 92 назви періодичних та продовжуваних видань (у т. ч. 29 журналів); за 1930 р. – 127 назв (у т. ч. 33 журналів); за 1935 р. – 54 назви (у т. ч. 15 журналів), 1940 р. – 23 (у т.ч. 7 журналів) (підрховано за

[6]). Кількісне зростання сільськогосподарської преси припадає на часи непу, розвиток кооперації, розбудова наукових та науково-дослідних установ. Надалі воно уповільнилося під час колективізації та згортання непу, на заваді як і всьому прогресивному в країні стали ідеологічні перепони, мало місце згубне політичне втручання у розвиток науки, мали місце перекручування на догоду існуючій владі, як показав подальший розвиток помилкові амбітні рішення тощо.

Періодика завжди виступала як один із найдієвіших чинників піднесення галузі й науки, потужним популяризатором кращих здобутків науки і практики, сприяючи їх втіленню у життя. Упродовж досліджуваного періоду аграрні проблеми господарства й науки були забезпечені відповідними виданнями: від офіційних, загальногалузових до вузькоспеціалізованих, присвячених конкретним галузям та напрямам. Щодо розуміння держави проблем, слід зазначити, що видання періодики в першій третині ХХ ст. в основному забезпечувало потреби галузі, але у періоди особливої політизації суспільства мали місце заідеологізованість не тільки загальних видань, а й суто спеціалізованих. Що приводило до невинновданого корегування їхнього змісту, часом до примусового закриття журналів, тематика та редакційний склад яких не відповідали пануючій ідеології в державі.

Список літератури: 1. *Клименко І.* Періодичні видання першої половини ХІХ – початку ХХ ст. в Україні. Загальний огляд / І. Клименко // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 4. – С. 44. 2. *Линовский Я.* Обзорение современного состояния хозяйственной литературы в России / Я. Линовский // Москвитянин. – 1845. – № 5-6. – С. 183–217. 3. *Періодичні* та продовжувані видання з агрономії на Полтавщині (ХІХ–ХХ ст.): наук.-доп. бібліогр. покажч. / УААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, О. П. Анікіна; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2002. – 48 с. 4. *Вергунов В. А.* Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В. А. Вергунов; ННСГБ НААН. – К.: Аграр. наука, 2012. – 416 с. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 68»). 5. *Животко А.* Історія української преси / А. Животко. – К.: Наша культура і наука, 1999. – С. 222. 6. *Сільськогосподарські* періодичні видання в Україні. 1918–1940: Журнали, «Бюлетені», «Вісті», «Наукові записки», «Збірники наукових праць», «Труди», : наук.-доп. ретросп. бібліогр. покажч. / НААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, О. П. Анікіна; наук. ред. В. А. Вергунов. – К.: Нілан-ІТД, 2012. – 240 с. 7. *Ігнатієнко В.* Українська преса в 1922 р. / В. Ігнатієнко // Бібліол. вісті. – 1923. – Кн. 1. – С. 5–12; Кн. 2. – С. 19–26.

Надійшла до редакції 12.12.2013 р.

УДК 016 : 63(05)(477)

Чинники формування сільськогосподарської періодики на українських теренах / О. П. Анікіна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Історія науки і техніки. – Х.: НТУ «ХПІ», 2014. – № 30 (1073). – С. 3–12. – Бібліогр.: 8 назв.

Проаналізовано предисторію, причини виникнення сільськогосподарської періодики на території України. Неуклонное развитие сельского хозяйства, образования,

науки и процессы их институционализации, инициатива разных учреждений и организаций, отдельных специалистов и ученых стали факторами формирования массива изданий. Постепенно периодика становится действенным средством развития и популяризации, информационно-научного сопровождения отрасли, науки образования.

Ключевые слова: периодика, Украина, сельское хозяйство, первая треть XX ст.

Prehistory and reasons of agricultural periodicals appearance in Ukraine were analyzed. The steady development of agriculture, education, science and processes of their institutionalization, an initiative of different institutions and organizations, individual professionals and scientists has become the formation factors of mass publications. Gradually periodicals becomes an effective instrument for development and popularization of information and scientific support of the industry, science and education.

Keywords: periodicals, Ukraine, agriculture, the first third of XX century.

УДК 001(091)

Л. М. БЕСОВ, проф., д-р. ист. наук, старший научный сотрудник, Центр памятководения НАН Украины и УООПИК

Г. Л. ЗВОНКОВА, науч. сотрудник, канд. ист. наук, Центр исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва НАН Украины

В.И. ВЕРНАДСКИЙ – ИСТОРИК И МЕТОДОЛОГ НАУКИ

Раскрыто взгляд В. И. Вернадского на исторические исследования в области науки, их роль и значение в формировании научного мировоззрения. Показано как реализована идея ученого-мыслителя о создании в стране научно-исследовательских центров. Обосновано актуальность и необходимость создания в Харькове политехнического музея.

Ключевые слова: история науки, научное мышление, научное мировоззрение, научно-исследовательский институт, высшая техническая школа, политехнический музей.

Актуальность проблемы. История науки является одной из составляющих всемирной истории. Ее влияние на формирование научного мировоззрения человека, независимо от профессии, огромно. Знания истории науки и техники, вклад в их развитие выдающихся личностей, является важным компонентом приобщения к мировой культуре.

Цель работы. Показать эволюцию формирования В. И. Вернадского как историка науки, его научного мировоззрения, развитие его наследия в Харькове – одном из крупнейших центров науки, культуры и образования Украины.

В трудах В. И. Вернадского «Труды по всеобщей истории науки» публикуются исследования по всеобщей истории науки, в частности «Очерки по истории современного научного мировоззрения» [1]. В книге «Труды по истории науки в России» – опубликованы статьи по общим проблемам истории науки и вопросам организации исследований в этой области. В них натуралист-мыслитель раскрывается как историк науки. Содержание книги

© Л. М. Бесов, Г. Л. Звонкова, 2014